

LISTÁŘ

Dušan Karpatský, Torst, Praha 2014, 635 stranica.

Književni povjesničar, bohemist i kroatist Dušan Karpatský u izdanju praškoga »Torsta« objavio je 2014. prošireno i dopunjeno češko izdanje svoga *Epistolara* (Zagreb–Pula–Sarajevo 2010) pod naslovom *Listář*. Iako je *Epistolar* ponajprije jezično, a potom i sadržajno namijenjen čitateljstvu hrvatskoga govornoga područja, a *Listář* češkom čitateljstvu, u obje su monografije zastupljeni reprezentativni autori, odnosno pošiljatelji s prostora bivše Jugoslavije, kao i oni iz bivše Čehoslovačke Republike, što pak svjedoči o dvojnosti književnih interesa samoga autora.

Iako se radi o istoimenim monografijama jer *Listář* u prijevodu znači zbirku pisama, epistolar, ovo se izdanje od prethodnika razlikuje opsegom, brojem i izborom zastupljenih korespondenata. Pritom posebno valja istaknuti da je *Listář*, neovisno o tome što je namijenjen češkom čitateljstvu, proširen i nadopunjen i hrvatskim autorima, što govori o njihovoj važnosti kako za Karpatskoga tako i za hrvatsku književnu i kulturnu produkciju.

Ta pozamašna monografija na 635 stranica sadrži korespondenciju sa 176 autora (od pisama Karpatskoga objavljena su samo poneka koja je smatrao važnima), dakle njih 36 više nego u *Epistolaru*. Iako je većina korespondenata jednaka kao i u *Epistolaru*, poneke su prepiske proširene količinom pisama ili njihovim opsegom, ili su pak obogaćene ponekim prilogom, poput pjesama Pavla Juráčka koje »sirove i nedovršene« šalje Karpatskom na čitanje ili pjesme Vlade Gotovca o Václavu Havelu koju je Karpatský uvrstio u antologiju hrvatske poezije *Koráb korálový* (Praha 2007).

Pisma su svrstana kronološki prema autorima te također prema vremenskog slijedu pristizanja unutar svakoga od njih. Uz svakoga je autora donesena biografija kao i opis kako se Karpatský s njime upoznao te kako se njihov odnos dalje razvijao. Opisi su napisani s lakoćom, iskrenošću i duhovitošću te osvajaju čitatelja koji poželji ući dublje u svaki pojedinačni odnos i saznati još detalja kako o pošiljatelju pisama tako i o njegovu primatelju. U skladu sa svim navedenim, svaka takva malena studija o pojedinom korespondentu predstavlja zasebno poglavlje i svojevrsni biografski tip članaka. Dopisi samih autora s druge strane predstavljaju prvorazredni izvor za

povijest književnost, svjedočanstvo o stvaralaštvu svakoga i njihovu odnosu i važnosti u drugoj polovini XX. i početku XXI. stoljeća.

Istodobno, koliko god se Karpatský »skriva« iz autora pisama, monografija nam daje uvid ne samo u detalje iz njegova života i stvaralaštva, poput svojevrstne nerecenzirane i iskrene autobiografije, već i u sposobnost književnoga izričaja. Iako Karpatský skromno navodi kako ga je pjesnik i književni kritičar Ludvík Kundera uvjerio da bi »polje vlastitog stvaralaštva trebao na vrijeme napustiti« stil, lakoća pisanja i dočaravanja susreta i prijateljstva s autorima pisama govore nam suprotno.

Također valja istaknuti kako je knjiga obogaćena kazalom osobnih imena, popisom kratica te bilješkama (objašnjenja mjesta i osoba koja se spominju u pismima), čime se dobiva cjelovita slika o kome/čemu se pisalo te sama korespondencija postaje životna i dobiva leksikonski karakter. Autorica pogovora je sveučilišna profesorica Dubravka Dorotić Sesar, bivša studentica Karpatskoga, a potom suradnica na *Epistolaru*, čija se prepiska također može naći u monografiji.

Korespondencija započinje 1954. i traje neprekinuto do današnjih dana (zadnje pismo datira iz srpnja 2014. godine i to s Antunom Vujićem, glavnim ravnateljem Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža). Zapčinje rukom pisanim pismima, od kojih su neka (uz fotografije) poslužila kao likovni prilozi, a završava elektronskom poštom. Pisma su svjedočanstvo o pedeset godina povijesti bivše Jugoslavije i Čehoslovačke, raspadu obje i stvaranju neovisnih republika, svjedočanstvo o pedeset godina književnoga i kulturnoga stvaralaštva u obje države i pedeset godina života i djelovanja samoga autora.

Iako je svako pismo crtica za sebe, kada se čitajući poput kockica mozaika slože u cjelinu može se dobiti šira slika društveno-političkih, posebice narušenih nacionalnih odnosa u bivšoj Čehoslovačkoj i Jugoslaviji. U skladu s time s povijesnoga gledišta korespondencija predstavlja dojmljiv odraz duha vremena na živote pojedina s posebnim naglaskom na Praško i Hrvatsko proljeće.

Tako primjerice češki književni povjesničar Jan Blahoslav Čapek, podrijetlom iz obitelji svećenika Češke braće, 1959. spominje kako još uvijek nije naučio govoriti kako »Hus nije vjerska osoba« te se nada da će se »nekako prehraniti«, što je posebice zanimljivo jer je Karpatský kao student bio instruiran da na njega pripazi kao na »nemarksistički element«. Iz konkretne korespondencije vidljiva je gradacija iz mentorsko-studentskoga u obiteljsko-prijateljski odnos, što je dokumentirano prepiskom 1956–81.

Prevoditelj Jiří Fiedler piše 1956. iz Beograda kako su Čehoslovačka i Demokratska Republika Njemačka jedine istočnoeuropske zemlje bez prijateljskih dodira s Jugoslavijom. U opisu Beograda toga doba i Jugoslavije toga vremena navodi kako »na visokim školama studiraju i oni, koji otvoreno kažu *ja nisam i nikada neću biti*

komunist. [...] Policije je u Beogradu mnogo više nego u nas. Ljudi se policiji podsmje-
huju i ne vole je. Nezaposlenost postoji, posebno u Beogradu, to upada u oči. [...].
Srpskohrvatski je jezik slavenski. [...] Priznaje se u Beogradu samo srpski. Hrvatski je
tu jednako neshvatljiv, jednako smiješan – do uvredljivosti. U Hrvatskoj je navodno
obrnuto«.

Kroz pisma se provlači i kritika tadašnjega režima, koji primjerice novinar Jiří
Lederer 1966. naziva »jebeni socijalizam« (*žkurvenej socialismus*), dok pisma pjesnika
Petra Kabeša svjedoče o sudbini književnika i književnosti nakon sloma Praškoga
proljeća 1968. godine.

U veljači 1971. književnik Marijan Matković navodi da »kod nas postaje sve
oblačnije i mračnije (iako putujemo prema proljeću), da su se do prsnuća toplomjera
povampirile sve strasti«. Iste je godine književni kritičar i povjesničar Milorad Stoj-
ović istaknuo kako bi se jezik crnogorskoga naroda trebao zvati crnogorskim jer »do-
prinos crnogorskoga naroda i njegovih stvaralaca zajedničkom tzv. srpskohrvatskom
jeziku nije manji od doprinosa drugih nacija, koje se njime služe i koje ga označavaju
u imenu«. Isti je 1980. negodovao što se u *Leksikonu jugoslovenskih pisaca (Slovník
spisovatelů Jugoslávie*, Prag 1979) crnogorska književnost obrađuje pod srpskom jer je
to »jedna od nacionalnih literatura, a ne sastavni dio druge književnosti u Jugoslavi-
ji«. Kao svjedočanstvo o predstojećem raspadu Jugoslavije spisateljica Jara Ribnikar
još je 1988. vjerovala »u srećnu zvezdu koja stoji nad Jugom«.

Među književnim vezama ističe se »druženje« Karpatskoga s Krležom, koje
je započelo prevodenjem Krležina eseja *Književnost danas* 1945., nastavilo se prijevo-
dom *Na rubu pameti* do izdanja Krležinih *Spisa* te rezultiralo susretima u Leksiko-
grafskom zavodu i na Gvozdu dok je Karpatský bio lektor na zagrebačkom Filozof-
skom fakultetu te otvaranjem mogućnosti sređivanja Krležinih rukopisa. Prepiska se
nastavila do Krležine smrti 1980., o čijoj ga je bolesti obavijestio Enes Čengić.

Istodobno ga nobelovac Jaroslav Seifert naziva »dragim prijateljem«, pjesnik
Vladimír Holan, čiju je poemu *Noć s Hamletom* Karpatský sa Slavkom Mihalićem pre-
pjevao na hrvatski, zahvaljuje za »svaki dobri redak, za pažnju, rad i brigu« posvećenu
tome, dok upravo korespondencija s Mihalićem svjedoči o nastanku toga prepjeva.

Među najintimniju i najdirljiviju korespondenciju ubraja se ona s književni-
kom Vojislavom Kuzmanovićem, kod kojega je Karpatský stanovao za prvoga lekto-
rata na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Kuzmanovićeva pisma svjedočanstvo su o
njegovu privatnom životu i ljubavnim usponima i padovima, ali i o njegovu suoča-
vanju s bolešću, u konačnici i smrću, te opraštanju od života. Ta su razmišljanja post-
umno objavljena u *Zapísima o vlastitom umiranju* (Zagreb 1979).

Među »novijim« korespondentima, odnosno onima čija korespondencija nije
objavljena u *Epistolaru* ili nije bila aktualna u vrijeme njegova objavljivanja, ističu se

brojne osobe i češkoga i hrvatskoga javnoga i kulturnoga života, kao i osobe s prostora bivše Jugoslavije (Srbija, Bosna i Hercegovina...). Među njima su pisac i scenarist Vladimír Vondra, uz čiju je biografiju donesen i kraći književni osvrt njegova rada, kipar Kosta Angeli Radovani, sinolog i prevoditelj Oldřich Král i nakladnica Eva Králová, dramaturg Vojmil Rabadan, pjesnik Ivo Štuka, spisateljica Ilona Boraská, povjesničar književnosti Gojko Tešić, književnik i prevoditelj Esad Mekuli, liječnik Boris Zmijanović, književni teoretičar i pjesnik Miroslav Červenka, pjesnikinja i prevoditeljica Viola Fischerová, skladatelj i pjevač Arsen Dedić, čiji stihovi za Karpatskoga imaju osobni značaj, pjevačica Gabi Novak, redatelj Jiří Menzel, pjesnik Miloš Doležal, publicist Zdravko Zima, književnik Jiří Gruša, s kojim prijateljuje od 1960-ih, kao i s pjesnikom i povjesničarom umjetnosti Zvonkom Makovićem, leksikograf i političar Antun Vujić, čije obiteljsko podrijetlo i sjećanje uključuje i epizodu s Masarykom te kroz čija se pisma iščitava zalaganje za izdavanje hrvatske književnosti u Češkoj, novinar Vojo Šiljak te novinarka Maja Razović Kocijan. Monografiju privodi kraju korespondencija s Narodnom knjižnicom Češke Republike u Pragu o izdavanju dvojezičnoga ilustriranoga izdanja Holanove *Noći s Hamletom* u suizdavaštvu s Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom u Zagrebu, a zaključuje prepiska s knjižnicom u Trebišovu, rodnom mjestu Dušana Karpatskoga.

Ovo iznimno svjedočanstvo vremena i njegovih sudionika važno je za povijest književnosti, povijest općenito, kao svojevrсни leksikon te u konačnici kao nerecenzirana autobiografija, u kojoj se na skroman i samozatajan način provlače crtice o svestranom književnom i kulturnom djelovanju Karpatskoga i njegovim zaslugama za promicanje hrvatske književnosti u Češkoj i obrnuto. O njegovoj važnosti možda najbolje govori vizionarsko pismo Slavka Kolara, koji Karpatskom 1958. piše: »Nadam se i vjerujem da ćete Vi jednom u češkoj slavistici zauzeti istaknuto mjesto i da ćete s posebnom ljubavi i razumijevanjem biti tumač i historik hrvatske i srpske literature«, čemu *Listář* nedvojbeno svjedoči.

VLATKA DUGAČKI